

JAN KŘIPAČ / 25. 3. 2020

Veřejně dostupné dokumenty v digitální knihovně NFA

Knihovna Národního filmového archivu nabízí na svém webu desítky veřejně dostupných dokumentů s filmovou tematikou. Najdete mezi nimi časopisy, ročenky, monografie i originální obrázkové scénáře. Zde přinášíme jejich ucelený přehled.

Časopisy

Nejrozsáhlejší skupinu fondu tvoří filmové časopisy. Digitalizovány a zpřístupněny jsou vybraná periodika od rané éry kinematografie až po současnost. Nejstarším je Revue Kino, které vycházelo ještě za Rakouska-Uherska jako „orgán majitelů biografů, půjčoven a továren“. Časopis každý týden zveřejňoval aktuální zprávy, anotace nových filmů, praktické informace a komerční inzerci. V NFA se zachovalo jedno číslo z roku 1914, ve kterém vedle článku o dobovém legislativním rámci kinematografie zaujme obrazová rubrika *Móda ve filmu*. V roce 1917 začal vycházet čistě informativní a inzertní časopis Zprávy spolku českých majitelů kinematografů v království Českém. Tento název si periodikum udrželo kupodivu až do roku 1920. V pozdějších letech na něho navazovaly Zpravodaj spolku českých majitelů kinematografů (1921–1922) a Zpravodaj Zemského svazu kinematografů v Čechách (1922–1928).

Z prvních let československého státu pochází hned několik časopisů fondu. Čtrnáctideník Československý film byl vydáván mezi lety 1918 a 1921 pražskými a brněnskými distributory sdruženými do Syndikátu československých půjčoven filmových. Čtenáři si v něm kromě obligátních zpráv a anotací mohli přečíst také rozhovory, ankety nebo delší úvahy od osobností, jako byli Antonín Fencel, Jan Reiter, Rudolf Deyl st. či Thea Červenková. Mnohem skromnější obsah měl týdeník Kino vycházející v roce 1919. Publikovány v něm byly zejména profily populárních hereckých hvězd, což vyplývalo ze zaměření časopisu na široké publikum. Jeho vydavatel,

Syndikát filmových autorů, tiskl také periodikum Kinematografický věstník, ve kterém se objevovaly již delší stati a kritiky. Čistě lokální záležitostí byl brněnský čtrnáctideník Kinematograf, který dvojjazýčně (česky a německy) referoval o filmovém dění v moravské metropoli z pohledu kinařů.

Z pozdějších let první republiky nalezneme ve sbírce především kompletní vydání „měsíční revue pro filmové umění“ Studio. Časopis vycházel v letech 1928 až 1932 a představoval vrchol meziválečné filmové publicistiky po stránce obsahové i grafického ztvárnění. Přispívali do něho eseji, studiemi a portréty autoři jako Otakar Štorch-Marien (vydavatel a redaktor), Karel Smrž (tajemník redakce), Václav Tille, Jan Kučera, Karel Teige, Alexander Hackenschmied, Artuš Černík, Lubomír Linhart a další. Vedle toho se zde objevovaly texty předních českých umělců (Karel Hugo Hilar, bratři Čapkové, Josef Hora, Adolf Hoffmeister, Richard Weiner) a překlady důležitých statí filmových teoretiků i praktiků (Vsevolod Pudovkin, S. M. Ejzenštejn, Béla Balázs, Luigi Pirandello, Charlie Chaplin, Buster Keaton, Jean Cocteau, Samuel Goldwyn). Za zmínku také stojí, že časopis dával značný prostor ženským autorkám – ať už domácím (Jarmila Vacková), nebo zahraničním (Mary Pickfordová, Greta Garbo, Pola Negri, Dolores del Río). Naopak dobovou kuriozitou byl „týdeník dobrého filmu“ Pás, jehož obsah se skládal z úvodní úvahy, zpráv, fejetonu a humoristické rubriky Otázky a odpovědi. Jeho zakladatelem a jediným redaktorem byl filmový kritik, textař a scenárista Otakar Hanuš, který si z časopisu udělal soukromou platformu pro vyřizování účtů s některými filmaři. Vydrželo mu to necelé tři měsíce, kdy od března do května 1935 vydal celkem jedenáct čísel.

Protektorátní období je zastoupeno Věstníkem Českomoravského filmového ústředí. V něm byla mezi lety 1941 až 1945 publikována nařízení říšského protektora, vlády či samotného ústředí týkající se filmového průmyslu, dále různá kratší sdělení a soupisy povolených a zakázaných filmů. Poslední číslo vyšlo těsně před koncem války, 3. května 1945. Na časopis navazoval Věstník Československého filmu, který v letech 1946–1947 informoval o legislativě, opatřeních, výrobě a distribuci již znárodněné kinematografie. Po komunistickém převratu tuto funkci přejal Věstník československého státního filmu, vycházející v letech 1949–1953. Dosavadního redaktora Jiřího Havelku, který se stal náměstkem ředitele Českého fondu výtvarných umělců a později šéfredaktorem publicistického oddělení Československého filmového ústavu, nahradil Svetozar Vítek, pozdější dlouholetý ředitel Divadla Oldřicha Stibora

v Olomouci a pedagog DAMU. Stejnou koncepci jako *Věstníky* mělo v letech 1959–1962 Zpravodajství Ústřední správy Československého filmu.

Samostatnou kapitolu ve sbírce tvoří periodika vydávaná Československým filmovým ústavem, potažmo Národním filmovým archivem. Za pozornost stojí programová brožura Kina Ponrepo z let 1966–1974. Její čtenář si udělá nejen představu o dobové dramaturgii jediného archivního kina u nás, ale také se dozví mnoho informací o jednotlivých filmech uváděných v programu. K autorskému okruhu brožury patřili tehdejší přední filmoví historici Myrtil Frída, Luboš Bartošek, Jaroslav Brož či Zdeněk Štábla. V digitální knihovně je veřejně k dispozici také většina ročníků jediného českého vědeckého časopisu o filmu Iluminace, který vychází již od roku 1989.

Ročenky

Vydávání souhrnných filmových ročenek začalo již za první republiky. Nejstarším dochovaným a také zpřístupněným tiskem je Ročenka Zemského svazu kinematografů v Čechách na rok 1931. Obsahuje kalendárium, informace o technickém provozu kin, právní nařízení týkající se kinematografie či adresář subjektů působících ve filmovém průmyslu. Vydávání ročenky pokračovalo pod různými názvy až do roku 1939. Z období protektorátu pocházejí Filmová ročenka Výboru plnomocníků filmového oboru v Čechách a na Moravě (1940) a Filmová ročenka Filmového ústředí pro Čechy a Moravu (1941). Ty už obsahují mimo jiné různá nacistická nařízení, včetně „arijského rejstříku“ či úplného zákazu činnosti filmovým pracovníkům židovského původu.

Poněkud jiný charakter měla Filmová kronika, která byla publikována v průběhu sedmdesátých let Československým filmovým ústavem. Ohlížela se vždy zpětně za uplynulým rokem a shrnovala data a události, které se odehrály v celém filmovém odvětví. Svorníkem Ročenky na rok 1931 a Kroniky z roku 1971 je jejich redaktor – neúnavný Jiří Havelka. V Havelkově práci pokračovali v devadesátých letech pracovníci Národního filmového archivu, kteří shromažďovali data o českém filmovém průmyslu počínaje rokem 1993. Čtenářům je k dispozici třináct ročníků Filmové ročenky z let 1993–2007.

Monografie

Mezi monografiemi nalezneme nejstarší tisk celého fondu – půvabnou knihu Salonní kouzelnictví, kterou publikoval v roce 1903 eskamotér a průkopník české kinematografie Viktor Ponrepo. Její obsah je shrnut už v podtitulu, který hlásá: „hojná sbírka uměleckých kousků z oboru salonní eskamotáže, břichomluvectví, čtení myšlenek, různé pokusy z fyziky, mechaniky, arithmetiky a společenské hry pro umělce z povolání i diletanty pro spolkové zábavy, cirkusy apod.“ Jedná se tedy o popis všemožných kouzelnických dovedností, s nimiž měl Ponrepo bohatou zkušenost. Kinematografu, kterému se v té době autor věnoval především, je vyhrazena krátká kapitolka uprostřed knihy. Ponrepo nový vynález vychvaluje, ale zároveň varuje: „Přístroj tento jest bez odporu nejlepší zábavou pro umělce z povolání i v domácnosti. Avšak přijde trochu draho.“ A následuje výčet cen přístrojů bratří Lumièrových.

Zcela jiné vyznění má osvětová kniha Kinematograf Jaroslava Petra z roku 1921. Film už není kouzelnickým nástrojem, ale společensko-kulturním fenoménem, který zasáhl do mnoha oblastí moderního života. Autor se v několika tematicky sevřených kapitolách zabývá technickým vývojem do nástupu kinematografu, samotnou filmovou technikou, dobovými formami a žánry (z nichž upozorňuje zejména na význam vědeckého filmu) a popisem již rozvinutého filmového průmyslu. To vše se zřetelem k domácím podmínkám, včetně stručného vylíčení dějin rané české kinematografie.

Z pozdější doby jsou ve sbírce dvě monografie vydané během normalizace. Životním dílem historika Luboše Bartoška se staly Dějiny československé kinematografie, jejichž dva svazky vyšly v roce 1979 jako skripta Univerzity Karlovy (a později v upraveném vydání jako kniha *Náš film*). Bartošek v nich sleduje chronologický vývoj filmové výroby a tvorby od počátků do roku 1945. Na vydání dalších svazků, zahrnujících poválečné období až do osmdesátých let, již nedošlo. Na úzkou oblast studentských filmů je zaměřena práce Jana Bernarda Filmy FAMU, která vyšla jako interní tisk v Československém filmovém ústavu v roce 1982. Studie pojednává o klíčovém období let 1958–1970, kdy vznikala první díla autorů z okruhu československé nové vlny. Čtenáři se tak seznámí nejen s estetikou jednotlivých filmů, ale také s širším institucionálním a kulturním zázemím, ve kterém vznikaly. Historický výklad doplňují vzpomínky a komentáře tvůrců citované z dobového tisku.

Scénáře

Posledním segmentem fondu jsou obrázkové a technické scénáře z pozůstalosti Jiřího Brdečky. Jedná se o pěti sešitů, do nichž si autor pečlivě zakresloval návrhy budoucích filmů. Jsou dokladem Brdečkova vytříbeného filmového myšlení a výtvarného projevu. Nejstarším je Metamorpheus z roku 1969, následují Horníkova růže (1974) a Zbojníková žena (1975) z triptychu *Moravské lidové balady*, který Brdečka natočil na sklonku života. Zajímavým dokumentem je Carterovo vyprávění (1977), které se jako krátká animovaná sekvence stalo součástí celovečerního filmu *Adéla ještě nevečeřela*. Nerealizován již zůstal Brdečkův poslední scénář Staroněmecká pohádka z roku 1982.